

1 **Observer utschals en curtgin**

2 Sezuppaus davos ina finiastra san ins observar fetg damaneivel il cumportament dils
3 pli differents utschals. La cumposiziun dallas specias d'utschals dependa dalla
4 situaziun geografica, dil contuorn pli stretg e naturalmein era dalla stagiun. Gl'atun
5 sgolan ils utschals migronts enviars il sid en lur quartiers d'unviern e tuornan pér puspei
6 la primavera. Persuenter passentan hosps dil nord igl unviern ell'Europa Centrala.

7 Buc adina selaian ils utschals observar sut cundiziuns optimalas. Els ein adina en
8 moviment, savens cuvretgs da feglia e roma ni aschi lunsch naven ch'ins vegn strusch
9 d'enconuscher els. Cheu gida l'enconuschientscha dalla grondezia e dalla fuorma dils
10 singuls utschals e dils segns characteristics da lur sgol. Merlotschas e sturnels ein
11 considerablamein pli gronds che parfinchels e masets. Cun encurir pavel el pastg
12 seglia la merlotscha savens vi e neu, il sturnel perencunter camina e dat tier mintga
13 pass in ruc cun siu tgau. En auters cass ei la moda da sgular in mied adattau per
14 differenziar las specias. Mo paucs utschals pigns, denter auter il sturnel, sgolan
15 agradora. Masets e parfinchels sgolan per regla en undas.

16 La fuorma dil bec indichescha il nutriment preferiu. Tier utschals che maglian sems ei
17 il bec cuorts e ferm, tier quels che maglian insects cuorts e gits. Ils magliatut sco il
18 tgaper han in bec pli liung, utschals da rapina sco il falcun han in bec en fuorma da
19 crutsch.

20 Il clom ed il cant ein characteristics pils utschals. Il clom d'utschis consista mo dad in u
21 paucs tuns ed ei savens semeglionts tier differentas sorts. Cul clom d'alarm
22 averteschan utschals lur cumpogns. Tiels utschals giuvens aud'ins il clom da betlegiar.
23 Pli varionts ch'il clom ei il cant. El ei per part daus da natira ed igl utschiet sa emprender
24 quel entochen alla perfecziun. Il cant ei da grond'impurtonza en connex cul temps da
25 multiplicaziun. Ordeifer quei temps contan mo paucs utschals. Cun il cant
26 signalisescha il mascal siu revier ed avertescha cumpogns masculins da buc entrar. A
27 medem temps cloma el las femellas che sgolan sperasvi. Il pli savens contan ils
28 utschals la damaun marvegl. Viers miezdi cala il cant e crescha puspei viers sera. Il
29 temps exact, cura ch'ina specia entscheiva a cantar, dependa dalla stagiun e dall'aura.

30 Nus carstgauns havein plascher dil mund plein colurs dils utschals e selegrein da lur
31 schulitgem e lur cumportament legreivel. Quella descripziun corrispunda denton buc
32 alla situaziun dils utschals, perquei ch'ella deriva d'in patertgar humanisont. La veta
33 dils utschals stat sut l'enzenna dil cumbat per l'existenza. Primo sto mintga utschis
34 parter en bein sias forzas, damai ch'ei dat bia da far: procurar per nutriment, far igniv,
35 proteger e tgirar il cuvi, scatschar inimitgs e survivor duront unviarns freids. Secundo
36 sesanfla in utschis en ina situaziun da concorrenza vehementa, damai che ses
37 cumpogns han ils medems problems.

38 Ils mascals da biaras specias d'utschals semuossan all'entschatta dil temps dalla
39 multiplicaziun cun plemas glischontas e coloradas a moda speciala. Cun differents
40 tuns cloma il mascal la femella en siu revier. Tier biars utschals san ins observar ch'il
41 mascal pavla la femella durant quei temps. Cura ch'in partenari ha acceptau l'auter,
42 ein las premissas dadas per la multiplicaziun. La lètg cuoza tier nos utschals en
43 general mo entochen alla fin dalla perioda da cuar.

44 Il cumportament da far igniv ei artaus e tipics per mintga specia d'utschals. Utschals
45 che cuan en ruosnas enqueran in'avertura en ina plonta cavorgia ni ina ruosna en in
46 mir. Exponi a prighels pli gronds ein ignivs che vegnan construi el liber. Cuntrari als
47 utschals che cuan en ruosnas ein ils ovs da quels utschals strusch veseivels. Els han
48 per part tachels ni ein buca da differenziar dil contuorn pervia da lur color.

49 Ils utschiets ein dependents digl igniv. Cura ch'els vegnan ord la crosa, ein els tschocs
50 e san buca gidar sesezs. Lur preschientscha pretenda ina gronda midada da
51 cumportament dils geniturs. Avon stuevan els mo cuar ora e volver ils ovs durant circa
52 duas jamnas ed ussa han els da pavlar ils pigns fomentai; in'activitad strapazzonta
53 ch'occupescha els bunamein senza paus. In pèr da masets porta neutier mintga di
54 entochen 650 gadas pavel per siu cuvi. Ils pigns creschan relativamein spert e
55 multiplicheschan lur peisa enteifer paucs dis. La gronda part dils utschals schubregia
56 igl igniv cun purtar naven ni laguoter ils excrements da lur pigns. Inimitgs ni invasurs
57 malvesi vegnan savens attaccai. Suenter circa duas jamnas entscheivan ils utschals
58 giuvens a s'gular e bandunan igl igniv per l'emprema emprova. Ils geniturs pavlan els
59 aunc in tempset ed aviseschan els dils prighels che s'avischinan.

60 Ins auda savens opiniuns fetg differentas, sch'ei seigi bien da pavlar ils utschals durant
61 gl'unviern. Dil punct da vesta biologic fai buca da basegns da pavlar els. Ils utschals
62 che passentan sur unviern tier nus ein s'adattai bein alla stagiun freida. Cun pavlar en
63 certs loghens promov'ins la quantitat d'utschals sin in pign spazi. Aschia san
64 malsognas sederasar bein. Da l'autra vart fai plascher a pign e grond d'observar
65 utschals indigens. Pavlar cun mied e mesira para aschia dad esser in bien cumpromiss
66 che risguarda omisdus pugns da vesta. Pavel adattau ein s'ems da flur sulegl ni da
67 coniv, floccas d'aveina respectivamein fretgs, coclas, nuschs ni carn manizzata (per
68 utschals che maglian insects). D'evitar ei pavel salau sco campiertg ni rests da
69 maglias, quei fa buca bein al magun dils utschals. Plinavon eisi impurtont da
70 schubergiar regularmeins il liug da pavlar.

(tenor LQ, 19-9-2014)